

УДК: 378.126

Борейко Г. Д. к.і.н., доцент (Рівненський державний гуманітарний університет)

ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ЗАКЛАДИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

***Анотація.** В статті аналізуються переваги і недоліки входження вищої освіти України до Болонського навчального простору, досліджуються особливості його впровадження у вищих навчальних закладах культури і мистецтв, пропонуються заходи для підвищення якості освіти.*

***Ключові слова:** болонський процес, кредитно-модульна система, навчальні заклади, інтеграційні процеси, заклади культури і мистецтв.*

***Аннотация.** В статье анализируются преимущества и недостатки вхождения высшего образования Украины к Болонскому учебному пространству, исследуются особенности его внедрения в вузах культуры и искусств, предлагаются меры по повышению качества образования.*

***Ключевые слова:** Болонский процесс, кредитно-модульная система, учебные заведения, интеграционные процессы, учреждения культуры и искусств.*

***Annotation.** In this article the advantages and disadvantages of entering the higher education of Ukraine to the Bologna educational space are analyzed, the peculiarity of its implementation in higher institutions of culture and arts are studied, measures of improvement the quality of education are offered.*

***Keywords:** Bologna process, credit-modular system, educational institutions, integration processes, institutions of culture and arts.*

Європейські інтеграційні процеси охоплюють все більше сфер функціонування українського суспільства. Намагаючись не відстати від інших галузей, українська вища освіта стала на шлях запровадження в національних вищих навчальних закладах європейських принципів навчання. Першим кроком на шляху приєднання України до освітнього простору Європи стала її участь в конференції міністрів країн Європи відповідальних за сферу вищої освіти. На цій конференції у норвезькому місті Берген наша країна 19 травня 2005 року приєдналася до Болонського процесу. Зазначена обставина отримала широке висвітлення в засобах масової інформації та на сторінках наукових видань. При цьому, вона знайшла як прихильників, так і супротивників. Не осторонь Болонського процесу стоять і вищі навчальні заклади культури і мистецтв, завданням яких є не загубити на трансформаційному шляху своїх переваг в

підготовці спеціалістів для культурно-освітніх закладів з одночасним ведення дослідницько-пошукових робіт на ниві збереження національних культурних традицій.

Ґрунтовному аналізу переваг і недоліків впровадження в Україні Болонської декларації присвятили свої роботи А. Колот, С. Ніколаєнко, В. Кремень, С. Рижкова, А. Святненко, В. Журавський, М. Згуровський, Ю. Таран та інші. Частина урядовців, спеціалістів в галузі вищої освіти та науковців вважає, що прийняття Болонської декларації та впровадження її принципів є пріоритетним заходом для української освіти, а інша відстоює необхідність збереження національних традицій у вищій освіті та критично оцінює європейські форми навчання у вищих навчальних закладах.

Метою нашої статті визначено дослідження особливості запровадження Болонського процесу в культурно-мистецьких навчальних закладах України.

Болонська декларація проголосила добровільний принцип входження країн у її простір, побудову системи навчання на цінностях європейської освіти і культури, при збереженні національних особливостей освітніх систем різних країн Європи. При цьому, Болонський процес ґрунтується на шести ключових позиціях:

- введення двоциклового навчання;
- запровадження кредитної системи;
- контроль якості освіти;
- розширення мобільності викладачів та студентів;
- забезпечення працевлаштування випускників.
- забезпечення привабливості європейської системи освіти.

Кінцевою метою Болонського процесу було проголошено поступове створення єдиного Європейського простору вищої освіти. Для цього передбачалося об'єднати зусилля міністрів і представників вищої школи європейських країн.

Тому, входження України до Болонського процесу передбачало:

- запровадження європейської системи ступенів вищої освіти;
- розроблення власної кредитно-модульної системи оцінки знань, подібної до ECTS;
- прийняття та погодження з країнами-членами Болонського процесу додатка до диплома;
- створення сучасної розгалуженої системи підготовки та перепідготовки кадрів;
- налагодження тісної співпраці в галузі гарантії якості освіти з країнами-учасниками Болонського процесу;
- запровадження, на підставі міжнародних угод, широкого обміну студентами, викладачами і науковцями в межах Болонського простору;
- посилення співпраці українських вузів зі своїми іноземними партнерами у інформаційній сфері.

Провідний економіст А. Колот у процесі дослідження організації та управління системою освіти, щодо Болонського процесу висловився так: «Бажання України приєднатися до Болонського процесу, тобто до загальноєвропейського освітнього простору, – це не данина євромоді, а наша нагальна внутрішня потреба, зумовлена запитами ринку праці та загальносвітовими тенденціями розвитку освітньої діяльності. Освітня діяльність відповідно до вимог Болонської декларації – це насамперед нова філософія освітньої діяльності, нові принципи організації навчального процесу, новий тип відносин між викладачем і студентом, нові «технології» опанування знань, унеможливлення репродуктивних методів навчання, прозорість навчального процесу тощо» [1, с. 4].

Проте, для того щоб не були втрачені попередні здобутки вітчизняної вищої освіти, бажання України швидше інтегруватися в Болонський простір вимагає врахування національних реалій, а саме:

- тривалий період економічного спаду зумовив відтік з вищих навчальних закладів кращих науковців до інших країн та занепад наукової діяльності викладачів;

- окремі вітчизняні вищі навчальні заклади в погоні за миттєвою вигодою впроваджують нові спеціальності невідповідно кваліфікованими викладацькими кадрами та потребою в них галузей економіки;

- зростання частки індивідуальної та самостійної роботи в навчальному процесі вимагає зміни традиційних для української вищої школи підходів до організації самостійної роботи студентів з посилення контролю за виконанням цих видів робіт;

- впровадження Болонських принципів передбачає більшу самостійність і автономність студентського самоуправління.

В той же час окремі вітчизняні науковці відмічають формальний підхід з яким Україна запроваджує принципи Болонської декларації на свою територію. Так, С. А. Рижкова зазначає: «Неврахування відмінностей західноєвропейського та національного стандартів вищої освіти призведе до того, що формальне виконання вимог Болонського процесу позбавить національну вищу освіту її переваг і посилить її недоліки» [2, с. 7].

На думку Ю. Тарана, виконання формальних умов Болонського процесу не може розв'язати для України більшу частину освітніх проблем, але воно може стати для нашої країни передумовою для перетворень у більш широкому, загальному процесі європейської інтеграції. Українська освітня система поки що мало придатна для того, щоб готувати освічені і кваліфіковані кадри для сучасного ринку праці. Вирішення цієї проблеми вимагає серйозних змін в підходах до навчання, структури і змісту навчального процесу, мотивованого навчання студентів і, врешті-решт, відповідності здобутих студентами знань вимогам з боку роботодавців [3].

Найбільше що сьогодні хвилює вітчизняних науковців це те, щоб в процесі запровадження Болонських процесів на теренах нашої держави не були втрачені наявні переваги вітчизняної вищої освіти порівняно зі своїми європейськими партнерами. С. А. Рижкова зазначає: «Так, особливості розбудови східноєвропейської вищої освіти зумовили те, що безсумнівною перевагою вищої освіти України була висока якість фундаментальної підготовки в сфері природознавства, яка слугувала генеруванню нових наукових напрямів у різних сферах соціальної діяльності, зокрема розробленню нових технологій». «Зважаючи на те, що в вищих навчальних закладах України вкорінений погано сумісний з ECTS синхронний навчальний процес, формальне впровадження ECTS за копіювальним сценарієм спричинить загострення існуючих та слугуватиме виникненню нових проблем національної вищої освіти» [2, с. 7].

Ще з більшою обережністю необхідно підходити до впровадження Болонського процесу у культурно-мистецьких вищих навчальних закладах, оскільки вони є не тільки місцем де студенти отримують культурологічні знання, а й установами де, на основі глибокого дослідження та вивчення національних відмінностей, формуються вітчизняні культурні традиції, які закладають пріоритети культурного розвитку країни на майбутні роки. Тому, А. В. Святненко відмічає: «У духовному відродженні Української держави суттєву роль відіграє національна історико-культурна спадщина. Повноцінна реалізація завдань культурного відродження потребує звернення до його витоків, у тому числі в освітянській сфері» [4, с. 108].

Іноземна культурна еліта також по різному оцінює принципи задекларовані Болонською декларацією. Так, країни, які входять до Європейського Союзу вважають, що Болонський процес слід використовувати не як засіб для уніфікації навчальних програм, а як шлях до підвищення якості освіти, при збереженні національних відмінностей. В той же час країни, які знаходяться на сході Європи сподіваються після впровадження болонського процесу полегшити та розширити обмін в освітньо-науковій сфері та запозичити краще з європейського досвіду.

Тому, розвинені країни, які входять до Європейського Союзу концентрують свою увагу не стільки на Болонському процесі, скільки на розвитку природничих та інженерних наук і високих технологій. У провадженні єдиного освітнього простору ці країни бачать механізми, які здатні повернути їм лідируючі позиції у змаганнях із США і Японією в сфері створення і використання надвисоких технологій, що спираються на розвиток фундаментальних і прикладних наук.

Водночас, академік НАН України В.П. Семиноженко після ґрунтовного аналізу Болонського процесу, також, висловив своє критичне відношення до його запровадження в Україні. Він, зокрема, зазначає, що сама Болонська конвенція має досить складну «репутацію». На думку вченого,

одним з положень хартії є можливість скорочення термінів навчання для заповнення кадрових ніш європейської економіки. Сьогодні європейська економіка відчуває певні кадрові ускладнення, пов'язані зі старінням персоналу й необхідністю швидкої підготовки середньо-кваліфікованих фахівців. Для нас прийняття цих стандартів означатиме подальше зниження не лише термінів, а й, головне, якості освіти [5].

Отже, на думку вченого, в процесі впровадження стандартів європейської освіти в Україні необхідно зберегти рівень вітчизняної освіти досягнутий в попередні роки, для забезпечення конкурентоспроможності своїх випускників на європейському ринку праці.

В західних наукових колах відмічається ще один фактор на який потрібно звернути увагу приймаючи рішення про запозичення Болонського процесу – недостатню осмисленість ініціаторами Болонської декларації наслідків її впровадження. Тому, одна частина інтелігенції підтримує положення задекларовані в Болонській декларації, інша – вважає, що політики, в запалі інтеграційних процесів в Європі, намітили таку реформу, системні наслідки якої вони загалом не в змозі передбачити.

Наприклад, провідний французький вчений Ані Винокур зазначає: «Ми перебуваємо на стадії експериментування в масштабі життя. Натхненники й виконавці реформи навряд чи докладають необхідних зусиль, щоб передбачити можливі системні ефекти» [6].

Його підтримує і координатор міжнародного форуму з проблем реформи освіти Кароль Сігман: «Ми критикуємо «Болонський процес», оскільки він хоча й висуває гарні пропозиції, але на практиці вони не досить ефективні. Проголошується, що студенти мають навчатися в різних країнах, і Європа має допомагати їх пересуванню. Однак, це стане можливим (і вже реалізується за цією схемою) за допомогою системи «кредитів» або «очок». Наприклад, ти займаєшся правом півроку в Парижі, набираєш певну кількість очок, потім продовжуєш у Відні, там займаєшся історією мистецтва або чим завгодно. Врешті-решт набираєш достатньо очок, щоб отримати якийсь диплом... Нам здається, що працівник, який отримав такий диплом, навряд чи зможе претендувати на гарну зарплатню, зважаючи на рівень своєї освіти. Таким чином, політика ЄС призводить до знищення диплома як орієнтира для встановлення шкали зарплат» [6].

Поза всяким сумнівом, найбільш позитивним аспектом Болонського процесу є бажання його ініціаторів зблизити і згуртувати держави Європейського Союзу й інших країн, які приєднуються до нього у освітянській сфері. При цьому мова йде не про механічне об'єднання, а про створення принципово нової атмосфери відкритості, співпраці та взаємозбагачення всіх європейських країн на освітянській ниві. Інтеграція України до Європи неможлива без інтеграції вищої освіти, об'єднання можливостей науково-викладацького персоналу та студентів вищих шкіл

всіх країн континенту. Однак, в процесі впровадження Болонської декларації, запозичуючи досвід європейських країн, необхідно розробити заходи, які б дозволили зберегти наявні переваги вищої школи України.

Такий підхід дозволить здобути нові переваги, не втративши старі. Тому можна погодитися з С.А. Рижковою, яка відмічає: «Закладені в освітній політиці ЄС ідеї автоматизації вищих навчальних закладів і створення незалежного від державних інституцій загальноєвропейського органу контролю якості освітніх послуг сприяють розробленню кожним вищим навчальним закладом власного варіанту узгодження стандартів вищої освіти за визначеними Міністерством освіти і науки та Міністерством праці спеціальностями, що уможливило співіснування впорядкованого розмаїття варіантів ECTS у національну систему вищої освіти» [2, с. 9].

Виходячи з вище проведених досліджень можна зробити такі висновки:

– задекларований Україною принцип входження в європейські структури та запровадження європейського рівня життя зумовлює необхідність її приєднання до Болонського процесу;

– освітянські здобутки вищої школи України в окремих напрямках мають переваги порівняно з західноєвропейською вищою школою, тому через розроблення і виконання комплексу заходів, в процесі переходу України на європейські стандарти освіти, їх необхідно зберегти;

– специфіках підготовки спеціалістів вищими навчальними закладами культури і мистецтв на які, крім освітянських, покладені функції дослідження, збереження і формування нових національно-культурних відмінностей, що є основою світогляду майбутньої національної інтелігенції, вимагає особливо уважного запровадження Болонських принципів в цих закладах.

1. Колот А. Реалізація основних принципів Болонської декларації при підготовці фахівців економічного профілю / А. Колот // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 10. – С. 3-11. **2.** Рижкова С. А. Традиції національної вищої освіти і вимоги Болонського процесу / С. А. Рижкова // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – Київ.: Міленіум. – 2006. – № 1. – С. 3-9. **3.** Таран Ю. Болонський процес: проблеми інтеграції української освіти до європейського освітнього простору [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.dialogs.org.ua. **4.** Святненко А.В. Особливості організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах мистецтв в Україні (20-30-ті роки ХХ ст.) / А. Святненко // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – Київ.: Міленіум. – 2005. – № 3. – с. 108-113. **5.** Семиноженко В. Освіта: наші проблеми та євростандарти / В. Семиноженко // День. – 2004. – № 30. - [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.day.kiev.ua **6.** Діденко Я. Болонський процес і його перспективи для українських студентів / Я. Діденко // Юридичний журнал. – 2004. – № 7. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.justinian.com.ua

Рецензент: д.пед.н., професор Вербець В. В.